

Kohti kurinalaista lapsuutta?

Kysymys pienten koululaisten iltapäivien (uudelleen) määrittelystä

HARRIET STRANDELL – HANNELE FORSBERG

Johdanto

”Jos lapsi on koulun jälkeen yli 4 tuntia viikossa ilman aikuisen valvontaa, päihteiden käytön riski lisääntyy. Riski kaksinkertaistuu, jos valvomaton aika on yli 10 tuntia viikossa. Päihteiden käytön ohella lisääntyy lapsen depressiivisyys ja koulumenestys heikkenee.” (Helsingin Sanomat 9.2.1997.)

Näin kuuluu iltapäiviä koskevan julkisen keskustelun yksi keskeinen argumentti¹. Lasten yksin oleminen ja institutionaalisten iltapäivähoitopalvelujen puute ovat määrittäneet sosiaalisiksi ongelmaksi, kehitysriskiksi ja turvallisuuden aiheuttajaksi – ongelmaksi, jolle on tehtävä jotain. Keskustelua ovat leimanneet vahvat väitteet lasten yksin jättämisen vahingollisista seurauksista. Julkinen keskustelu lasten iltapäivistä ja iltapäivähoidosta huipentui nopeassa aikataulussa lakiin koululaisten aamu- ja iltapäivähoidosta (L 1136–1138/2003), joka tuli voimaan 1.8.2004 ja takaa kuntien järjestämän tai tilaaman valvo-

Kiitämme artikkelia kommentoineita dosentti Sinikka Aapolaa Helsingin yliopiston sosiologian laitokselta ja professori Tarja Pösöä Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitokselta.

¹Väite on peräisin psykologian professori Lea Pulkkinen Vieraskynä-kirjoituksesta. Pulkkinen on ollut keskeinen hahmo iltapäiviä koskevan keskustelun virittäjänä. Lehtitietojen mukaan väite pohjautuu noin 4 000:ta amerikkalaista yhdeksäsluokkalaista (vastaa meidän 8. luokkaamme) koskevaan tutkimukseen. Amerikkalaistutkimuksen valvomattomia iltapäiviä koskevat tulokset yleistetään koskemaan suomalaisten lasten todellisuutta. Tutkimuksen toteutusta ja kohdetta ei esitellä eikä tulosten soveltamista suomalaisiin olosuhteisiin arvioida. Yhteiskunnallisten ongelmien muotoilussa julkiselle keskustelulle on tyypillistä auktoriteetteihin vetoaminen. Aina ei ole helppoa erottaa, mikä on auktoriteetin sanomaa ja mikä on median muotoilemaa.

tun hoidon kaikille halukkaille peruskoulun ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille. Samoihin aikoihin myös työssä käyvien vanhempien oikeus tehdä lyhennettyä työpäivää laajeni aina lapsen toisen kouluvuoden loppuun asti (laki työsopimuslain 4 luvun 4 §:n muuttamisesta n:o 870/2003). Lasten iltapäivät ovat tulleet julkisen vallan ohjauksen ja valvonnan piiriin.

Pienten koululaisten yksinäisiksi oletettuja iltapäiviä koskevaa julkista keskustelua ovat hallinneet aikuisten – pääasiassa lasten kehityksen ja kasvun ammattilaisten, opetusviranomaisten, poliitikkojen ja joidenkin aktiivisten vanhempien – näkökulmat. Lasten kokemuksena ja tietona (Mayall 2000, 120) kysymystä ei juuri ole lähestytty. Ne harvat puheenvuorot, joissa iltapäiväkysymystä on lähestytty lasten tiedon ja kokemuksen näkökulmasta (esim. Helsingin Sanomien lapsille suuntaama kysely, HS 23.9.2001), piirtävät pienten koululaisten iltapäivien luonteesta ja ongelmista julkisen keskustelun valtaväylästä olennaisesti poikkeavan kuvan. Kun julkisessa keskustelussa järjestetyn hoidon ulkopuoliset iltapäivät täyttyvät yksinäisyydestä, tyhjyydestä ja turvallisuudesta, lasten puheessa iltapäivätunnit täyttyvät sosiaalisista suhteista, monenlaisesta tekemisestä, liikkumisesta kodin läheisyydessä – mutta myös omassa oloissa olemisesta ja joskus pitkästyemisestä, joka johtuu tekemisen puutteesta. Miten käsitykset voivat olla niin täysin erilaisia, ettei niissä voi uskoa samasta maailmasta puhuttavan?

Amerikkalainen koululaisten iltapäiviä neljän vuoden seurantatutkimuksessaan analysoinut Deborah Belle (1999) toteaa, että julkinen keskustelu olettaa yleensä lasten valvomattomat iltapäivät heille vahingollisiksi. Hänen läpikäymiensä amerikkalaistutkimusten perusteella ti-

lanne näyttää kuitenkin moninaisemmalta: Jotkut tutkimukset ovat havainneet valvomattomien iltapäivien ongelmallisuuden lasten kannalta, toiset taas eivät löydä eroa valvottujen ja valvomattomien iltapäivien välillä. Osa tutkimuksista puolestaan on havainnut, että vanhempien sisarusten, lapsenvahtien, iltapäivähoitajien tai äitiensä kanssa aikaansa viettävät lapset voivat huominkin kuin ne lapset, jotka viettävät iltapäivät itseksensä. (Belle 1999, 35.)

Suomessa viimeaikaisen iltapäiviä koskevan julkisen huolen nousu ei liity ilmiöön, joka muualla Euroopassa on aktivoinut keskustelua julkisesta lastenhoidosta, eli naisten/äitien ansiotyössä käynnin yleistymiseen. Suomalaiset naiset ja kouluikäisten äidit ovat käyneet kodin ulkopuolisessa kokopäivätyössä laajamittaisesti aina 1960-luvulta alkaen². Pienet koululaiset ovat kulkeneet kouluun itsenäisesti ja viettäneet koulun jälkeistä aikaa yksin, kavereiden, sisarusten, vanhempien tai muiden aikuisten kanssa kotipiirissä. Yleinen turvallisuus, koulussa tarjottu lämmin ateria ja sosiaalinen normi, joka näihin päiviin saakka on sallinut tällaisen lasten omatoimisuuden, ovat mahdollistaneet eurooppalaisesta normaaliikäytännöstä poikkeavan, omintakeisen kulttuurisen käytännön kehkeytymisen. Tällainen pienten koululaisten iltapäivien organisointi on myös luonut varhaisen areenan kohti lasten yksilöitymistä (vrt. Alanen 1992).

Viime aikoina iltapäivien kulttuuriseksi selviöksi muotoutuneet käytännöt ovat kuitenkin alkaneet kyseenalaistua. Vaikka myöhäsmoder-nille yhteiskunnalle muutoin ovat ominaista monenlainen liikkuvuuden lisääntyminen, ikäryhmien välisten rajojen hämärtyminen sekä uusien areenoiden ja välineiden aukeaminen lasten itsenäisemmälle toimijuudelle (Hengst 2001; Alanen & al. 2004; Prout 2005), julkinen keskustelu lasten iltapäivistä tuntuu edustavan jonkinlaista vastatendenssiä: siinä ilmenee vahva pyrkimys asettaa lapset tiettyihin selkeästi määriteltyihin ja rajattuihin, soveliaiksi katsottuihin, aikuisten kontrolloimiin ”oikeisiin” paikkoihin.

On ilmeistä, että suomalainen lapsuus on uu-

delleen määrittymisen prosessissa. Tämä uudelleen määrittely on kiinnostuksemme kohteena ja artikkelimme aiheena. Uudelleen määrittelyä tapahtuu monissa yhteyksissä ja moneen suuntaan. Tässä artikkelissa tutkimme yhtä suomalaisen lapsuuden uudelleen määrittelyn areenaa: viime aikoina julkisuudessa paljon esillä ollutta kysymystä *pienien koululaisten iltapäivistä*. Kysymyksellä koululaisten iltapäivistä viitataan oletukseen lasten koulun päättymisen ja vanhempien työstä kotiin palaamisen väliin jäävistä tunteista, jolloin lapset ovat ”vailla valvontaa”. Analysoimme toisiaan vasten kahta aineistoa, jotka esittävät iltapäiviä koskevan kysymyksen eri näkökulmista ja eri tiedon intresseistä lähtien. Ensimmäisenä aineistona käytämme peruskoulun toista luokkaa käyvien *lasten selontekoja* koulun jälkeisistä iltapäivistään³. Toisena aineistona on koululaisten iltapäivistä ja iltapäivähoidosta viimeksi kulleiden 15 vuoden ajan käyty *julkinen keskustelu*⁴. Lähdemme oletuksesta, että lasten kuvaukset iltapäivistään edustavat paljolti näihin päiviin as-

³*Selonteot perustuvat suomalaisittain suuren kaupungin keskustakoulujen kautta lukuvuoden 2004–2005 aikana tavoitettujen 32 lapsen iltapäiväänsä koskeviin kuvauksiin. Lapsia on lähestytty erilaisin laadullisen tutkimuksen menetelmin: iltapäiviä koskevin päiväkirjalomakkein, valokuvauksen, verkostokarttojen piirtämisen ja haastattelujen avulla, joiden ideana on pyrkiä valottamaan lasten iltapäivien ajallista, tilallista, sosiaalista ja kokemuksellista struktuuria. Lasten voi katsoa edustavan poikkileikkausta suomalaisesta yhteiskunnasta, sen sosiaalisista ryhmistä. Aineisto on kerätty osana Hannele Forsbergin Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia ”Anybody home? After-school activities, Configurations and (In)security of Small Schoolchildren”. Aineiston keruuseen on osallistunut Hannele Forsbergin ohella tutkimusapulainen yht. yo. Outi Kauko.*

⁴*Julkista keskustelua edustamaan on valittu Helsingin Sanomien kirjoittelu aiheesta vuosina 1990–2004. Aineisto koostuu 294 kirjoituksesta, joista 39 % oli kotimaan uutisia, 32 % mielipidekirjoituksia, 10 % kaupunkisivuja ja 9 % pääkirjoituksia tai Vieraskynä-kirjoituksia. Elektronisessa haussa päähakusanoina käytettiin seuraavia: iltapäivätoiminta, iltapäivähoito, iltapäiväkerho, aamu- ja iltapäivätoiminta, aamu- ja iltapäivähoito, yksinäiset iltapäivät, yksinäisyys iltapäivä, kokonaiskoulupäivä, koulukokeilu, MUKAVA, Lea Pulkkinen, Eeva Ahtisaari, Eeva Kuuskoski, MLL; näitä myös yhdistettiin hakusanoihin lapset ja koululaiset. Varsinkin loppuvuosina suuri osa keskustelusta kohdistui iltapäivähoidon toteutukseen, valmisteilla olevaa lakia silmällä pitäen. Tämä keskustelu on pääosin jätetty artikkelimme ulkopuolelle. Aineiston on koostanut VTM Lotta Haikkola osana Harriet Strandelin Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia ”Childhood, space and age order of society”.*

²*Esimerkiksi vuonna 1961 yli 50 % alle 16-vuotiaiden lasten äideistä kävi kodin ulkopuolisessa ansiotyössä (Takala 2002, 12). Vuoden 1998 tilastotietojen mukaan ensi- ja toisluokkalaisten lasten äideistä hieman yli 60 % kävi ansiotyössä (Kartovaara & Sauli 2000, 121).*

ti vallinnutta kulttuurista tapaa järjestää iltapäivät – eräänlaista normaalikäytäntöä. Julkinen keskustelu puolestaan edustaa näitä käytäntöjä kyseenalaistavaa ja muuttamaan pyrkivää käytäntöä ja samalla lasten ajankäytön ja laajemmin lapsuuden sisältöjen uudelleen määrittelyä. Olemme analysoineet tähän artikkeliin iltapäivien sosiaaliin suhteisiin, aikaan, tilaan ja lasten mentaaliin kokemuksiin liitettyjä hallitsevia merkityksiä ja niihin liittyvää argumentaatiota sekä tulkinneet iltapäiviä koskevan määrittelyn funktiota.

Iltapäivien sosiaaliset suhteet

Valtaosa tarkastelemamme aineiston 8-vuotiaista toisluokkalaisista ei tutkimushetkellä osallistu julkiseen iltapäivähoitoon. Sen sijaan koti muodostaa useimpien lasten iltapäivien keskeisen tilan ja kiinnekohdan. Vaikka lapsilla olisi nykyisten säästöjen mukaan periaatteellinen oikeus osallistua iltapäiväkerhoon, valtaosa lapsista menee (kävelee) lyhyiden koulupäivien jälkeen kotiin. Tämä arkinen järjestely on lapsille luonnollinen, mutta yhtä lailla se on sosiaalisesti, historiallisesti ja kulttuurisesti rakentunut. Ainoastaan yksi tutkimukseen osallistuneista 32 lapsesta viettää säännöllisesti iltapäivät iltapäiväkerhossa ja neljä lasta käy sellaisessa pari kertaa viikossa⁵. Valtaosa aineiston lapsista on kuitenkin osallistunut ohjattuun iltapäivätoimintaan ensiluokkalaaisena, joten heillä on kokemusta ohjatusta iltapäivätoiminnasta. Osa tutkimukseen osallistuneista lapsista olisi edelleen halunnut osallistua iltapäiväkerhoon, mutta se ei ollut käytännössä mahdollista tutuksi tullessa lähikerhossa kasvaneen ensiluokkalaisten määrän takia.

Vaikka valtaosa lapsista meneekin koulun jälkeen iltapäiväksi kotiin, *harva on kotonaan pitkiä aikoja täysin yksin*. Osa viettää iltapäivät kotonaan isomman sisaruksen kanssa. Melko monel-

⁵Tilanne vastaa iltapäivätoiminnan koordinaattorin käsityksiä asiailasta tutkimuskaupungissa tällä hetkellä laajemminkin: *ensiluokkalaisten iltapäivätoimintaan osallistuminen on uuden lain myötä lisääntynyt tuntuvasti, kun taas toisluokkalaiset osallistuvat ohjattuun toimintaan huomattavasti vähemmän. Toisen luokan kevätlukukauden lopulla tehtyjen uusintahaastattelujen perusteella ilmeni, että lasten iltapäiväkerhossa käynti oli supistunut entisestään; osa oli lopettanut sen kokonaan, osa harventanut tähtäimenään lopettaa kerho pikkuihijaa.*

la lapsella on kotona paikalla useampana päivänä viikosta oma vanhempi. Isä tai äiti on iltapäiväaikaan kotona, koska hän tekee lyhennettyä työpäivää, yötyötä, vuorotyötä, etätyötä, opiskelee tai hoitaa pienempää sisarusta kotona. Parilla lapsella mummo asuu naapurustossa ja lapsi poikkeaa usein mummolle; yksi lapsista asuu isovanhempiensa kanssa samassa asunnossa. Yksittäisissä kodeissa on satunnaisesti läsnä ulkopuolinen lastenhoitaja. Tällainen lasten iltapäiväjärjestelyille tyypillinen tilkkutäkkimäisyys on tullut esille myös muissa tutkimuksissa ja selvityksissä (ks. Lammi-Taskula 2004; Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ..., 2002, 2–11).

Valtaosa lapsista kuvaa kotona olevat aikuiset ja omat sisarukset tyypillisesti jonkinlaisiksi *taustahahmoiksi*, jotka ovat kyllä läsnä, mutta useimmiten keskittyneinä omiin toimiinsa: yön työssä ollut isä nukkuu, kotona etätyötä tekevä äiti lukee, opiskeleva vanhempi tekee töitään tietokoneella, kotona pienempää sisarusta hoitava äiti tekee kotitöitä. Tässä mielessä kotona olevien perheenjäsenten iltapäivät vaikuttavat *yksilöittäin eriytyneiltä*, joissakin perheissä jopa niin, että kukin huolehtii syömisestään oman rytminsä mukaan. Lapsen ympärille rakentuu näin kuitenkin suoja-verkko kotona tai kodin läheisyydessä tavoitettavissa olevista aikuisista, joista on tarvittaessa seuraa ja turvaa lapselle (vrt. Kiili 1998, 33–36).

Lukuun ottamatta niitä yksittäisiä puheenvuoroja, joissa lapset (tai vanhemmat) kuvaavat iltapäivänsä kulkua, julkisessa keskustelussa lasten iltapäiviä järjestetyn iltapäivähoidon ulkopuolella kuvataan *sosiaalisesti tyhjiöksi*: lapsilla ei ole ympärillään ketään turvallista aikuista ja he joutuvat menemään koulun jälkeen ”tyhjään” kotiin. Se, että huomattava osa toisluokkalaisten äideistä on eri syistä kotona iltapäivän tunteina ja että vanhemmat tekevät kaikenlaisia järjestelyjä suoja-verkon rakentamiseksi lastensa ympärille lasten yksin vieteyn ajan lyhentämiseksi, ohitetaan keskustelussa täysin. Perheiden kykyä itse vastata pienten koululaistensa iltapäivien järjestämisestä kyseenalaistetaan.

”Tyypillisesti pienen koululaisen äiti tekee pitkää päivää matalapalkka-alalla. Hän on käytännössä yksinhuoltaja, koska isä on pois arkikuvioista haastavan ja hyvin palkatun työnsä vuoksi. Lapselle soittelevat vanhemmat eivät tosiasiaa tiedä, mitä jälkikasvu tekee iltapäivisin.” (Mielipide 5.2.2002, äiti.)

”Lapsilla ei ole päivittäisessä ympäristössään isovanhemmuita: nämä ovat liian kaukana. Ei myöskään auttamassa lähes aikuisia sisarusia. Ei tuttua turval-

lista naapurintätiä, jonka luo pyrkää iltapäiväksi, tai taloudenhoitajaa tuomaan pysyvää, läsnä olevaa aikuisuutta. Ei talonmiestä, joka vahtisi pihalla, etteivät lapset kiusaa toisiaan tai jää autojen alle. On vain vieraita aikuisia, joita lapsen on opittava pelkäämään. Lapset heräävät, lähtevät kouluun ja tulevat kotiin yksin... Pysyviä, lähipiirissä olevia aikuisia ihmisiä ei ole.” (Mielipide 13.9.2000, lastenpsykiatri.)

Julkisessa keskustelussa luodaan siten käsitys koululaisten iltapäivistä sosiaalisesti tyhjänä tilana. Keskustelu synnyttää *tyhjän kodin* ja *yksinäisen lapsen* konstruktiot, jotka alkavat elää itsestään selvinä totuuksina, joita toistetaan usein ja joihin viitataan faktana tyyliin ”Jyväskylän peruskoululaisista yli puolet tulee tyhjään kotiin” (Kotimaa 2.12.1998) tai ”Pienten lasten koulupäivät ovat usein lyhyitä, eikä iltapäiviksi ole tarjolla muuta kuin tyhjä koti” (Mielipide 19.8.1997). Näin koululaisen iltapäivä järjestetyn iltapäivähoidon ulkopuolella on tullut määritellyksi ”yksinäiseksi” ja sen pääasiallisen viettopaikka koti ”tyhjäksi”. Yksi keskustelun mielenkiintoinen piirre on se, että vain aikuisen läsnäolo kodissa pystyy poistamaan sen tyhjyyden. Muiden ihmisten, esimerkiksi lasten sisarusten tai kavereiden, seura ei vähennä kodin tyhjiyttä. Vain aikuisen välityksellä lapsella on siten pääsy soveliaana pidettyyn kotiin. Tällainen näkemys, jossa vanhempi on lapsen koti (James 1998), on voimakas kontrasti lasten kertomuksille siitä, mitä kaikkea kodissa voi tehdä ja mihin kaikkeen sitä voi käyttää silloin, kuin vanhemmat eivät ole siellä (ks. myös Solberg 1990).

On selvää, että julkisen keskustelun tuottama ”tyhjä koti” ei voi olla sopiva paikka lapselle. Iltapäivien osalta koti ei siten mahdu julkisessa keskustelussa hyvän lapsuuden toimintaympäristöjen piiriin. Kodin määrittelemisen ”tyhjäksi” ja lapsen määrittelemisen ”yksinäiseksi” luovat suotuisan lähtökohdan houkuttelevampien vaihtoehtojen tarjoamiseksi iltapäivän tunneiksi:

”... kannattaisi kokeilla kuinka moni alle 12-vuotias valitsisi tyhjän kodin tai ostarilla notkumisen, jos monipuolisia iltapäiväharrastuksia olisi tarjolla.” (Pääkirjoitus 30.11.1996.)

”... toiminnallinen, turvallinen ja mielekäs toiminta ystävien kanssa aikuisten ohjauksessa, tai tyhjä koti, yksinäisyys ja turvattomuus.” (Mielipide 19.8.1997, projektisihteeri.)

Tyhjän kodin vaihtoehtojen luomisessa kärjistäminen, vastakkainasettelu sekä hyvä ja paha -asettelmat ovat tavallisia.

Kaverisuhteiden merkitys

Lasten itsensä merkittävimmiksi määrittämät iltapäivien sosiaaliset suhteet ovat voittopuolisesti kaverisuhteita; tosin kerrostaloasuminen aivan kaupungin ytimessä autojen, kauppojen ja ihmisiin kesellä näyttää vangitsevan lapset helposti kotiin eikä suosi yhteisöllisiä suhteita. Ydinkeskustassa asuvien lasten liikkumatila on huomattavasti kapeampi ja säädellympi kuin kodin ympäristössä vapaammin liikkumaan kykenevien lasten. Kun se vain on mahdollista, kaverisuhteet tarjoavat lasten toiminnallisuudelle luontevan sosiaalisen tilan, kuten kaksi seuraavaa esimerkkioetta⁶ tuo esiin:

H: Mitäs meinaat tehdä tänään? Tiedätkö vielä edes?

L: En mä tiedä, koska mää ja Anna ja Ida ollaan sovitettu, et ekan kaikki haetaan toisiamme.

H: Mmm.

L: sit me ollaan kolmistein.

H: Mmm.

L: ja mietitään, kelle mennään.

H: Mmm.

L: Sitten joskus vaikka kun me ollaan meidän pihalla, ni joskus me mennään kaverialle.

H: Mmm.

L: Ja joskus me leikitään salapoliisia.

H: Mmh.

L: Sit, siel kun ollaan sisällä, ni joskus me tehään näytelmä ja joskus, tää on mun ja Idan keksimä tää.

H: Mm, mm.

L: joskus me katotaan naamiaisvintiltä ja vaatekaapista, kauheet kasat roolivaatteita siihen.

H: Mmjaa.

L: lattialle ja katotaan, mitkä on parhaimmat puvut ja tehään niistä näytelmä.

H: Mitä sä yleensä iltapäivisin teet?

L: Leikin Antin kaa ja sitte mä pelaan aika monesti ni Matin ja Samulin ja Rekon kanssa jääkiekkoo.

H: Jääkiekkoo niinku ihan, siis onk se joku pleikkari peli vai ihan oikeesti te pelaatte jääkiekkoo?

L: Mm. Ku niillä on kaikki mailat ja varusteet ja kaikki.

H: Joo, et siitä riippumatta on kesä tai talvi?

L: Mmn.

H: Vai? Joo. Teil on sit katukiekkoo.

L: Niil on kaikki katukiekkoo, jääkiekkoo ja millä pelaa ja sählypalllo.

H: Okei.

L: Jollakin noista pelataan.

Omaehtoiset, lasten itsensä organisoimat leikit ja pelit ovat iltapäivissä keskeisellä sijalla. Kaverisuhteisiin kiteytyy valtaosin kotona vietettävien

⁶H = haastattelija, L = lapsi. Haastatteluohteissa esiintyvät nimet ja muut tunnistamiseen viittaavat tiedot on muutettu.

iltapäivien onni (kaveriseura) tai kurjuus (kaverien puuttuminen). Valtaosalle tutkimusaineiston lapsista kaverit ovat keskeisin ja tärkein ihmissuhteiden verkosto ja iltapäivistä voi puhua *kaveritilana* lasten arkipäivien kokonaisaikaraken- teessa; aamupäivät kuuluvat kouluun ja illat sekä harrastustoimintaan että perheen kanssa vietettävään aikaan. Nekin lapset, joille kavereiden kanssa oleminen ei ole asuinympäristön takia luonte- vasti mahdollista, toivovat usein mahdollisuutta olla jonkun kaverin kanssa.

Julkisessa keskustelussa kaveriseura puoles- taan piirtyy aikuisseuran ja -valvonnan huonoksi korvikkeeksi. Lapset ”joutuvat” aikuissuhteiden puutteessa turvautumaan samanikäisten seuraan. Kaveriseura ei yksinoloa ja siihen liittyvää tur- vattomuutta helpota, päinvastoin pahentaa sitä. Lapsi ei ole yhtään vähemmän yksin, vaikka viet- täisikin aikaansa kavereiden tai vaikkapa sisarus- ten seurassa. Yksinolo siis määrittänyt ilman aikui- sen valvontaa olemiseksi, *aikuisvalvonnan puut- teeksi*.

”Tiedämme, että tunnit kuluvat usein yksin kotona tietokonepeliä pelaten tai aikuisten videoita katsellen. Pelko ja koettu sisäinen turvattomuus ovat huonoja kumppaneita. Samanikäisten seura ei korvaa aikuista.” (Mielipide 29.10.1999, järjestö.)

”Vuosi vuodelta lapset tuntuvat olevan reippaam- pia ja omatoimisempia, kun sitä heiltä odotetaan. Sil- ti vain kavereiden kanssa kotona television ääressä tai kadulla vietetyt tunnit ovat suuri riski.” (Pääkirjoitus 21.1.1998.)

Kaverit yhdistyvät mielikuvissa ajelehtimiseen ja epämääräiseen kaupungilla liikkumiseen. Katu paikkana, jossa lasten ei tulisi olla, tulee keskus- telussa esille juuri samanikäisten seuran riskeistä puhuttaessa. ”Katu” on vahva metafora kaikelle, missä lapset eivät ole aikuisen valvojan silmän al- la ja mikä siten rajautuu ”hyvän” lapsuuden ulko- puolelle (Matthews & al. 2000). ”Kadun” vaarat symboloivat sitä haavoittuvuutta ja riippuvuutta, jotka liitetään luonnollisina ominaisuuksina län- simaiseen lapsuuteen (Prout 2005, 13). Kaverit houkuttelevat lapsen huonoille teille:

”Ilman huolenpitoa ja opastusta lapset hakevat tukea toisistaan ja saattavat ajautua hyvinkin vahingollisiin tekoihin.” (Pääkirjoitus 30.11.1996.)

Julkinen keskustelu ei kiinnitä huomiota niihin lapsuustutkimuksen argumentteihin, jotka ovat tuoneet esiin vertaissuhteiden tärkeyttä lapsil- le (esim. Corsaro 1985; Frønes 1995; Strandell

1995). Myös kehityopsykologisesta tutkimukses- ta löytyisi lasten vertaissuhteiden positiivista mer- kitystä painottavia argumentteja: lapset tarvitse- vat myös kompetenssin, vastuun, selviytymisen ja autonomian kokemuksia (ks. esim. Belle 1999, 10).

Yksin oleminen ja yksinäisyys

Vaikka monilla lapsilla on kotona joku tausta- hahmo (oma vanhempi tai isompi sisarus) ja osa lapsista käy silloin tällöin iltapäiväkerhossa, suuri osa lapsista viettää kuitenkin aika ajoin iltapäivi- ään yksin kotona. Noin 1/3 aineiston 32 lapsesta ei ole juuri koskaan iltapäivisin yksin kotona. Yk- si heistä viettää iltapäivät päivittäin iltapäiväker- hossa, kun taas loput menevät kotiin, jossa on ai- na joku paikalla: joko äiti pienempien sisarusten kanssa tai isompia sisarusia; parissa taloudessa lasten seurana on satunnaisesti lastenhoitaja.

Yksin oleminen on sekä myönteinen että kiel- teinen asia lapsille itselleen. Yksinolon *positiivi- set puolet korostuvat* lasten kerronnassa negatiivi- sia puolia vahvemmin (ks. myös Kiili 1998). Osa lapsista kertoo viihtyvänsä hyvin yksin. Yksinoloa halutaan ja kaivataan oman tilan toivossa. Siihen liittyy levon, rauhoittumisen ja vain oman itsensä kanssa olemisen toive vastapainona arjen tilanteil- le, joissa lasten on toimittava ryhmässä muiden ehdoilla, säännöillä ja aikatauluilla. Arkisen le- von ja rauhoittumisen lisäksi lasten perheitä koh- danneet kriisitilanteet, kuten vakavat sairastumi- set tai perheenjäsenten erot ja poismuuttamiset, saattavat olla lapsille tilanteita, joissa he kaipa- vat vetäytymistä omaan yksityisyyteen tunnelmi- aan työstämään. Seuraavassa Anna kuvaa oman tilan kaipuutaan haastattelijalle:

L: Joo, mut mä kyl-kyllä kaipaisin omaa huonetta.

H: Aha. Minkä takia sä haluaisit oman huoneen?

L: Mää vaadin joskus semmosta tilaa, missä sais olla rauhassa ihan itekseen.

H: Mm. Mihän sä sit meet, jos sä haluat olla ihan rauhassa itekseen?

L: No, niin mut kun en mä saa olla itekseen.

H: Niin, ainakaan kotona, mut pitääk sun sitten läh- tee jonnekin, jos haluat olla itekseen?

L: Hmm.

H: Onk sulla sitten pihalla tai jossain muualla sem- monen paikka, missä sä saat olla rauhassa?

L: No, kyllä mä yleensä sit meen, kun mä oon rap- pusten alle rakentanut semmosen majan.

H: Onk se sisällä vai ulkona?

L: Ulkona.

H: Aha.

L: Ulkorappusten alla.
H: Okei, siellä sä saat olla rauhassa.
H: Ku, sitä ei viel oikein kukaan huomaakaan, kun siinä edessä, suuaukon edessä roikkuu semmonen matto.
L: Aha. Okei.

Ulkorappujen alle kyhätty maja toimii henkilökohtaisen tilan tarpeen korvikkeena. Tytön kerrota liittyy asiayhteyteen, joka perustelee oman tilan tarvetta. Hänellä on pitkäaikaissairaus, joka rasittaa jonkin verran hänen arkielämäänsä. Lapsi kaipaa levähtämistä vilkkaan koulupäivän jälkeen. Myös äskeinen vanhemman sisaren vakava sairastuminen varjostaa lapsen ajatuksia.

Monet lapset kuitenkin myös kertovat ilman sen kummempaa dramatiikkaa pyrkivänsä olemaan aika ajoin yksin kotona, koska he jollakin tavalla nauttivat siitä. Yksin oleminen tarjoaa tilaisuuden uppoutua jonkin mieluisan asian tekemiseen rauhassa. Mahdollisuus olla itsekseen, omissa oloissa, voi olla useimpien lasten arjessa mahdollista ainoastaan iltapäivisin. Seuraavassa otteessa poika kertoo mielipuhistaan yksin ollessa:

H: Mitä yksin voi tehdä?
L: Kattoo videoita tai dvd:tä tai kuunnella musiikkia tai. Tai sitten mä ompelen tai haen kaveria.
H: Mitä sä ompelit?
L: Yleensä käsin mä ompelen.
H: Mitä sä ompelit?
L: Joskus kun ei oo mitään tekemistä, ni minä ompelen joitakin paitoja tai kankaita.
H: Aha. Sun omia vaatteita vai?
L: Omia ja muidenkin.
H: Missä sä oot oppinut?
L: Koulussa.
H: Joo. Tykkäät sä tehä semmosta?
L: Joo.

Lapset liittyvät siis yksinolon kaksinaisuuden: se ei ole aina mukavaa, mutta joskus yksin oleminen koetaan hyvin tarpeelliseksi ja itse halutuksi olotilaksi. Kertomansa mukaan joskus useitakin tunteja iltapäivisin yksin oleva lapsi pohtii yksinolon tuntemuksia:

H: Okei. No, miltä susta tuntuu olla yksin?
L: Joskus se on kivaa, joskus taas mä meen pyytää (kaveria), et ”voitsä olla mun kanssa” [esittää pyytävää ääntä].
H: No, millon se on kivaa?
L: Sillon, kun tota, niin sillon kun, sillon kun. Tota, puuh, mä oon surullinen ja haluan olla yksin. Sillon kun mä haluan olla yksin.
H: Mjoo. Ni, sillon on ihan kiva olla yksin.
L: Mjoo.

H: Kun se tapahtuu niinku, tai se on oma tahto olla yksin.
L: Joo.
H: No, ooksä tuntenut ittes joskus yksinäiseksi?
L: Joo.
H: Millanen tunne se on?
L: Tyhmä tunne. Se on niinku semmonen, että tota, ei oo kavereita. Sillon mä oon surullinen, sillon mä oon koirien kanssa.

Muutama lapsi vihjaa joskus kärsineensä yksin olemisesta. Huomion arvoista on, että niin positiivinen yksinolo kuin negatiivisempikin yksin oleminen ovat lasten arjessa marginaalisia hetkiä. Normaalisti lapset elävät elämäänsä erilaisten yhteisöjen osana: kaveriporukassa, koulussa, vanhempien kanssa, sisarusten kesken, muiden aikuisten kanssa.

Lapset erottavat yksin olemisen *yksinäisyysdestä*, joka kuvataan negatiivisena tunteena. Kukaan lapsista ei sano kokevansa itseään iltapäivisin yksinäiseksi. Enintään hetkellisesti joku lapsista sanoo kokeneensa yksinäisyyttä ja tämä tunne liitetään yleensä kaverisuhteisiin, ”kukaan ei oo sun kaa” tai ”ne on koko ajan kaksistaan”, tai jostakin muusta seikasta aiheutuneeseen pahaan mieleen. Vaikka lapset eivät juuri tunnusta kokeneensa itseään yksinäisiksi iltapäivisin, he kykenevät määrittelemään yksinäisyyttä. Ilmaukset ”tylsää”, ”aika menee hitaasti”, ”tyhjän tunne”, ”ei kauheen kivaa”, ”tyhmä tunne” ja ”vähän ikävä tunne” ovat kuvaavia. Lapset eivät liitä mahdollista yksinäisyyttä vain kotiin, vaan myös iltapäiväkerhossa – tai koulussa – ajatellaan jonkun lapsen voivan kokea itsensä yksinäiseksi, kun ei oikein löydy sopivaa seuraa tai lasta kiusataan. Lapsilla on myös käytössään ratkaisukeinoja mahdollisen yksinäisyyden tunteen varalle:

H: No, miten jos sä oot yksin ja tuntuu yksinäiseltä, aika ei oikein kulu, ni mitä sä teet sillon?
L: Mm.
H: Mitä sillon vois tehä?
L: No, otan kaapista vähän karkkia ja sitten mä syön ne ja en sitten kauheesti mitään. Katon vaan telkkarii.

Karkin syönnin ohella yksinäisyyden ratkaisukeinoina tuodaan esiin ihmisten yhteyteen hakeutuminen, on se sitten soitto kaverille, kaverin hakeutuminen, naapurin tädille juttelu tai soitto isälle töihin, ja erilainen mielekäs tekeminen, jonka avulla ikävän tunteen unohtaa.

Yksinolossa on sekä hyviä että huonoja puolia. Yksinolo ei välttämättä tarkoita toimetttömyyttä. Joskus toimetttömyys on toivottu, tarpeelliseksi

koettu olotila, joskus se on ei-toivottu. Tällaista erottelua yksin olemisen ja yksinäisyyden välillä julkisessa keskustelussa lasten iltapäivistä ei tehdä, vaan ne *samastetaan*. Pienten koululaisten iltapäivistä käydyin julkisen keskustelun keskeisiä argumentteja ovat olleet yksinolon väitetyt dramaattiset seuraukset. Argumentointi perustuu voimakkaisiin oletuksiin syy-seuraussuhteista.

”Syyt suomalaisten muita varhaisemmin alkavaan alkoholin käyttöön ja tupakointiin ovat alkaneet selvitä muun muassa akatemiaprofessori Lea Pulkkisen tutkimusten ansiosta. Niiden mukaan yli kymmenen tunnin yksinolo viikossa on riski jopa nelitoistavuotiaalle, ja suomalaislapset ovat vailla turvaa ja valvontaa kaksinta kolminkertaisen ajan.” (Pääkirjoitus 21.1.1998.)

”Tutkijan varoitukset huolenpidon niukkuutta seuraavista päihdeongelmista ja mielen terveyden häiriöistä pysyivät rouva Eeva Ahtisaaren ansiokkaalla avulla riittävän pitkään yleisenä puheenaiheena. Isät ja äidit vakuutuivat, ettei lapsilta voi riskeittä vaatia liikaa itsenäisyyttä.” (Pääkirjoitus 28.8.1998.)

Edellä siteeratuissa pääkirjoituksissa vedotaan kahteen keskeiseen iltapäiväkeskustelun auktoriteettiin, psykologian professori Lea Pulkkiseen sekä presidentin puolisoon, rouva Eeva Ahtisaareen. Argumentti yksinolon dramaattisista seurauksista on saavuttanut keskustelun valtaväylässä kiistattoman ”totuuden” aseman, jonka tuottamiseen ja toistamiseen huomattava osa keskustelijoista – opetusviranomaiset, järjestöt, poliitikot, ammattilaiset, osa vanhemmista sekä muu yleisö – on osallistunut niin pääkirjoitus- ja uutisviuilla kuin mielipidekirjoituksissakin. Yksinolon on väitetty johtavan varhain alkavaan alkoholin käyttöön ja tupakointiin, päihde- ja mielen terveysongelmiin sekä levottomuuteen ja toimettomuuteen, heikkoon koulumenestykseen, syrjäytymiseen, epäsuotaviin puuhiin, pikkunäpistelyyn ja jopa rikosuran alkuun. ”Lasten kontrolloimatonta yksinoloa pidetään sosiaalisille ongelmille altistavana riskitekijänä” (Mielipide 13.1.1999, liikuntakerho).

Tulilinjalla näyttävät usein olevan ”väärit” uskomukset lasten itsenäisyydestä. Vaikka lasten yksinolon voisi tulkita myös lasten vähitellen kasvavaksi omatoimisuudeksi ja pärjäämiseksi arjen askareissa, julkinen keskustelu kääntää ilmiön paljolti lasten ”heitteillejätöksi”. Syyllisiä ovat sekä vanhemmat että ”yhteiskunta”, jotka laiminlyövät lasten valvonnan.

”Me suomalaiset ylpeilemme ’itsenäisillä’ lapsillamme, vaikka lasten itsenäisyyttä käytetään peitesanana heit-

teillejätöille. ... Kenenkään ei ole aihetta ylpeillä sillä, että 7-vuotias osaa kulkea koulumatkat yksin, tehdä mikrossa ruokaa ja viettää viisi kuusi tuntia yksin kotona ilman aikuisen seuraa.” (Mielipide 22.3.2001, yksityishenkilö.)

”Pulkkisen mielestä yksin iltapäivät viettävä lapsi itsenäistyy liian varhain. Itsenäiseltä vaikuttavaa lasta vanhemmat pitävät tunteiltaan itsenäisenä, vaikka hän tarvitsee turvallisuutta. Vanhemmat tottuvat itsenäisyyteen, ja lapsi luiskahtaa päättämään myös muista asioista. Perhesiteet höltyvät, lapsi voi näpistellä tai käyttää päihteitä.” (Kotimaa 27.11.1996.)

Lasten itsenäisyys paljastuu keskustelupuheen- vuoroissa ”vääräksi luuloksi”, ”kuvitteluksi” tai ”valheelliseksi pinnaksi”, jonka alta paljastuu huolenpidon niukkuudesta kärsivä, aikuissuh- teiden turvaa kipeästi kaipaava lapsi. Yksittäisiä kriittisiäkin puheenvuoroja esiintyy:

”Jos muutaman tunnin yksinäisyys aletaan samastaa heitteillettöön lapsikeskustelussa menee lapsi pesu- veden mukana.” (Pääkirjoitus 20.1.1998.)

Yhteys yksinäisyyden ja väitettyjen seurausten välillä tulee esiin kiinnostavasti myös yhden haastatellun lapsen puheessa, kun hän pohtii mahdollisia yksinäisyyden taustoja. Tässä lapsi käyttää ikään kuin ”aikuisten kulttuurista puhetta” yksinäisyyden oletetuista seurauksista:

H: Onks susta tuntunut joskus yksinäiseltä iltapäivällä?

L: Joskus on tuntunut, mutta harvoin.

H: No, tunneksä lapsia, joitten sä arvelisit olevan yksinäisiä?

L: Kyllä mää tunnenkin jotain mutta.

H: Onks teidän koulussa yksinäisiä lapsia?

L: No, ainakin mää luulen, mutta se on ihan vaan luulo.

H: Mistä sä epäilet, että ne on yksinäisiä?

L: No, sillälaila esimerkiksi, että ne ei käyttäydy niin kovin hyvin ja että ne niinkun tekee kaikenlaista asiaa, koska, ni että ne on ollut kauan ja paljon yksin, ni kukaan ei oo niin paljoo opettanut niille kaikenlaista semmosta hyödyllistä, ni ne voi olla, jotkut voi olla sellasii, et niillä, että ne on niinku paljon yksin ja niil on tylsää ja semmoset voi olla vähän väkivaltaisia ja huutavia- kin ja mutta semmosia ylipäätänsä, että ne niinkun, tää nyt on vähän paljon, aika rei-, aikalaila sanottu, mutta ne julkeaa oikeastaan kaikenlaista, et ne ei välitä, et esimerkiksi, mitä aikuinen sanoo, että ne vaan, niin eikä ne välitä, kuinka lujaa huutas, ni ne vaan jatkaa sillee. Et ne on niinkun välinpitämättömiä siitä, että, siitä, että sen niinkun huomaa, että sitä se on ollut paljon yksin, eikä sillä oo, se ei oo niinku saanut niin paljon käytöstapoja, eikä sille oo opetettu niin paljon käytäytymistä, ni sen huomaa oikeastaan sillälaila, että ei oo niin esimerkiksi mää, no. Tämä on vaan esimerkki, että esimerkiksi mää en ikinä menis mönkimään siellä pulpettien alla enkä välistä, mun mielestä se on ihan tyhmää sillälaila pelleillä, mutta ei se tarkota sitä, että mä niitä siitä, mutta ainakin ne on voinu olla joskus vähän yksinäisempiä jotkut niistä, mutta.

H: Joo. No, mistäs se yksinäisyys voi johtua?

L: No, se voi johtua siitä, että äidillä ja isällä on semmosia, että jos ne on vaikka eronnu ja äiti on pitkään töissä ja niin se joutuu olemaan iltaan asti yksin ja silloin, silloinhan tulee sellasia tunnekuohuja, että sen näkee niin käytöksessä ja väkivaltaisuus, se voi olla vähän ärtynyt ja semmonen viha-, vihanen olevinaan ja aggressiivinen, että se ei oikeestaan ole niin semmonen rauhallinen ja semmonen tyyni ja niin paljon ja se on yleensä niin on ja sillälailla ja no.

Vaikka syitä lasten väitetylle iltapäiväkurjuudelle löytyy julkisessa keskustelussa vanhempien kasvatusvastuun laiminlyömisestä, tai vahvemmin ilmaistuna lasten ”heitteillejätöstä”, vaatimuksia tilanteen korjaamiseksi ei kuitenkaan aseteta vanhemmille. Äitejä kotiin vaativat puheenvuorot, joita toki myös aineistossa esiintyy, eivät ole juuri saaneet ilmaa siipiensä alle. Pienin varauksin⁷ uskaltaisimme myös väittää, että vaatimuksilla vanhempien työajan lyhentämisestä tai muista työn ja perheen yhteensovittamista helpottavista toimenpiteistä ei ole ollut merkittävää roolia keskustelussa. Pikemminkin ne hukkuvat vaatimuksiin lakisäateisistä iltapäivähoidosta ja lasten valvonnasta tämän rajoissa. Vanhempien työssäkäynti on siten itsestään selvästi hyväksytty lähtökohta, johon julkinen keskustelu lasten iltapäivistä ei ole paljoakaan puuttunut.

Lasten kasvun ja oppimisen tehostaminen

Mistä julkisen keskustelun huolesta lasten ”yksinäisistä iltapäivistä” on kyse? Se, että vaatimuksia huolestuttavan tilanteen korjaamiseksi kohdistetaan yhteiskunnalle eikä vanhemmille – heidät pikemminkin sysätään syrjään lasten iltapäiväjärjestelyjen toimijoina –, kertoo yhteiskunnan uudeltaisesta intressistä puuttua sellaiseen elämäntilanteeseen, joka on tähän asti kuulunut lähinnä perheille ja lapsille itselleen.

Koululaisten iltapäivät ovat näihin päiviin asti edustaneet Suomessa kaikkein ”vapainta” ajankäyttöä, mahdollisuutta valita itse mihin aikansa käyttää. Lasten selonteoissa iltapäivät vielä ai-

⁷Vanhempien työajan lyhentämistä koskevia puheenvuoroja sisältyy aineistoon siinä suhteessa kuin tutkimuksessa käytetyt hakusanat (ks. viite 1) ovat niitä tavoittaneet. On toki mahdollista, että vaatimuksia pienten koululaisten vanhempien työajan lyhentämiseksi on esitetty sellaisissa yhteyksissä, joita tässä tutkimuksessa käytetyt hakusanat eivät ole tunnistaneet.

ka lailla edustavatkin omaehtoista aikaa, vapautta määrätä omasta ajankäytöstään. Monissa puheenvuoroissa omaehtoinen aika kotipiirissä tuodaan esille kontrastina aikuisten säatelemälle ja ohjaimelle ja suuren lapsijoukon kanssa jaettavalle kerhoajalle. Esimerkiksi ensimmäisen kouluvuotensa iltapäivähoidossa ollut toisluokkalainen perustellee haluttomuutensa jatkaa kerhossa näin:

H: Haluaisitko vielä?

L: [pudistaa päätään]

H: Et? Mikset?

L: No, siellä määrällään.

H: Määrällään? Mistäs siellä määrällään?

L: Siellä ei saa yksin tehdä mitään, mitä haluaa ja sitte pitää...

H: Ni.

L: ...silloin mennä ulos, kun on pakko.

H: Niin, että tehään niinku tavallaan kaikki samaan aikaan.

L: Mjo.

Julkisen keskustelun huoli lasten iltapäivätunneista kiteytyy kysymyksiin *valvonnasta* sekä *ajankäytön ja oppimisen tehostamisesta*. Valvonta erottelee hyvän huolenpidon huonosta ja turvallisuuden turvattomuudesta. Mikä tahansa aikuisten edustama sosiaalinen kontrolli ei kuitenkaan täytä keskustelussa määritellyn ”hyvän” valvonnan kriteereitä. Lasten ympärille rakennettu suojaverkko, joka perustuu taustalla ja/tai tavoitettavissa oleviin aikuisiin ja joka lasten selonteoissa on keskeisessä osassa heidän iltapäiväjärjestelyissään, työnnetään keskustelussa sivuun riittämättömänä ja yhteiskunnan muutoksen asettamiin vaatimuksiin vastaamattomana. Ajan vaatimuksiin paremmin soveltuva valvonta tekee enemmän: se on kuin moottori, joka sysää lasten kasvun ja kehityksen liikkeelle; ilman valvontaa lapset ikään kuin ”pysähtyvät” toimettomuuteen ja tekemättömyyteen tai ajautuvat huonoon ja vahingolliseen toimintaan. Puheenvuoroissa vastakkain asettuvatkin ”hallittu mellastaminen kerhossa tai tyhjä koti ja tekemisen puute” (Kotimaa 13.10.1997, kerho). Valvomaton tila on tyhjä tila, valvonta taas täyttää tilan toiminnalla.

Tulkintamme mukaan julkisen keskustelun valvontapuheella pyritään *muovaamaan uudelleen lasten ajankäyttöä*. Lasten yksinolo sinänsä ei näyttäisi muodostavan varsinaista ongelmaa, vaan enemmänkin on kyse yhteiskunnan uudeltaisesta intressistä puuttua lasten ajankäyttöön ja sen sisältöön. Tätä kautta tulevat ymmärrettäviksi konstruktiot, joissa kodista tulee ”tyhjä”, lapsesta ”yksinäinen” ja aikuisen ohjauksesta ja val-

vonnasta riippuvainen. Näillä konstruktioilla tehdään tilaa puuttumiselle lasten yhteiskunnan näkökulmasta ei-tarkoituksenmukaiseen ajankäyttöön. Tila ensin ”tyhjennetään” vanhasta sisällöstään, jotta sen voisi täyttää uudella, toisenlaisella sisällöllä.

Valvomattomaan, lasten itse säätämään ajankäyttöön tulisi siis julkisen keskustelun mukaan puuttua. Mikä lasten ajankäytössä on sitten vikana? Keskustelun identifioimat ongelmat ovat kahdenlaisia. Toisaalta ajankäyttö on liian ”löysää”, suunnittelematonta ja ajalehtivä. Pitäisi päästä eroon ”pirstoutuneesta ajankäytöstä”, ”vetelehtimisestä”, ”ostarilla notkumisesta”, ”kaduilla maleksimisestä”, ”kadulla ajalehtimisestä”, ”toimettomuudesta” ja ”kuljeskelusta”.

”... lapsen päivä hajoaa nyt kouluuikaan, vetelehtimiseen iltapäivällä ja harrastuksiin iltaisin. Perheille ei jää yhteistä aikaa, eikä lapsille aikaa levätä.” (Kotimaa 27.11.1996).

”Ensin loppuu leikkiminen. Vapaus (videot, roska-ruoka, kuljeskelu, shoppailu ja soittelu) vetää pian verroja iltapäiväkerholle.” (Mielipide 5.2.2002, äiti.)

Omaehtoinen ajankäyttö tulee määriteltyä *joutenoloksi*. Keskustelulle ovat tyyppillisiä vahvat ilmaisut, joilla asian vakavuus tuodaan esille. Joutenolo, ”ei-mitään-tekeminen”, edustaa yhteiskunnan aikataulutettua järjestystä potentiaalisesti uhkaavaa tapaa käyttää ”vapaata aikaa” (Ennew 1994); siihen herkästi puututaan jo pienten lasten päiväkodeissa (Strandell 1995).

Toisaalta lapset käyttävät aikaansa hyvien harrastusten sijaan ”vääriin” ja ”huonoihin” ajanvietteisiin. Siitä, minkälaisella toiminnalla lasten tulisi iltapäivänsä täyttää, ollaan monta mieltä. ”Hyvien” harrastusten toivelista on pitkä sisältäen kaikkea mahdollista kädentaidoista musiikkiin ja yritysvierailuista liikuntaan:

”Jääkiekkoa, jalkapalloa, instrumenttiopiskelua, orkesteri- ja kuorotoimintaa, kuvallista ilmaisua, atk-taitoja ym. tulisi voida harjoittaa koululaisen työajan puitteissa ...” (Kotimaa 26.11.1996.)

”Oikea (iltapäiväkerhon) malli on ”liikkuva iltapäivä”, jonka aikana lapset saavat olla mahdollisimman paljon raittiissa ulkoilmassa ohjaajan kanssa leikkien, pelaten jne. ... on lasten, vanhempien ja opettajien etu, jos iltapäivätoiminnan järjestäjät asettavat ulkoilun tärkeimmäksi asiaksi toimintaa suunniteltaessa.” (Mielipide 4.9.2002, yksityinen henkilö.)

Muutamit järjestöt näkevät uudessa ohjatussa ja valvotussa iltapäivätoiminnassa uuden mahdollisuuden laajentaa omaa toiminnan kenttäänsä ja saada koululaisten iltapäivistä uutta pohjaa toi-

minnalleen. Eniten mielipiteet harrastuksen suotavuudesta hajoavat tietokoneiden ja Internetin käytön suhteen. Kun nämä toisille edustavat hyödyllistä toimintaa, jota tulisi edistää, niin toisille ne ovat juuri sitä pahaa, josta pitäisi päästä eroon:

”Tiedämme, että tunnit kuluvat usein yksin kotona tietokonepeliiä pelaten tai aikuisten videoita katsellen.” (Mielipide 29.10.1999, järjestö.)

”Saadakseen aikansa kulumaan lapset pelaavat yksin tietokonepelejä tai chattaavat netissä iltapäivät ja lomilla viikkokaudet. He turhautuvat ...” (Mielipide 13.9.2000, lastenpsykiatri.)

Huonot ajanvietteet liitetään julkisessa puheessa usein juuri television katseluun, pelien pelaamiseen ja Internetin käyttöön. Lasten kokemuksia koskevassa tutkimusaineistossamme erityisesti osa pojista tuo esiin tietokonepelit itselleen hyvin tärkeänä iltapäivien osana. Pelaamisen sukupuolen mukainen painottuminen on tullut esiin muissakin lapsia koskevissa tutkimuksissa (Ermi & al. 2005, 111). Ahkerasti pelaavien lasten selonteot ovat julkiselle puheelle aika lailla vastakkaisia, sillä pelaaminen kuvataan kiehtovana, jännitystä, omien taitojen ylittämistä ja oppimista tarjoavana – usein myös sosiaalisen kanssakäymisen – maailmana.

Lasten *omaehtoinen oppiminen* (muuten kuin oppimisena huonoille tavoille) ei mahdu iltapäiviä koskevaan julkiseen keskusteluun. Aikuisten ohjaamaa ja valvoma ”hyvää” vapaa-ajan toimintaa ja harrastuksia tarjotaan keskustelussa ”huonon” toiminnan ja vapaa-ajan tilalle:

”Joutenolo ei ole sentään kaikille ongelma, vaan monessa kunnassa iltapäivähoitoa eli -toimintaa on ainakin osittain saatavilla.” (Pääkirjoitus 12.8.2003.)

Hyvien harrastusten ja suunnitelmallisen harrastamisen tärkeyttä on painokkaimmin tuotu esiin ns. kokopäiväkoulun kehittämistä puolusteleivissa puheenvuoroissa. Koulupäivä venytettäisiin ”normaalin” työpäivän mittaiseksi siten, että tavallisten oppituntien väliin sijoitetaan ”kevyempää”, harrastuspohjaista toimintaa. Kokonaiskoulupäivä on ajateltu kaikille pakolliseksi tai kaikkien lasten subjektiiviseksi oikeudeksi – miten asian haluaa nähdä. Siihen on yhdistetty monenlaisia tavoitteita, ja sen on jopa ajateltu voivan lieventää tai poistaa koulun joitakin ongelmia ja parantaa kouluviihtyvyyttä:

”Työryhmän (opetushallituksen – H. S. ja H. F.) vi-

sioissa koulu on koko päivän avoinna oleva toimintakeskus, jossa lapset kehittävät itseään myös oppituntien jälkeen.” (Kotimaa 7.2.1998.)

”Tavoitteena (kokonaiskoulupäiväkokeilun – H. S. ja H. F.) on vähentää lasten yksinolon aikaa, rakentaa koulujen yhteisöllisyyttä, parantaa koulujen henkistä ilmapiiriä, kehittää oppilaiden sosiaalisia taitoja sekä luoda perusta hyvälle vapaa-ajan viettotavoille ja säännölliselle harrastamiselle.” (Kotimaa 15.8.2003.)

”Lapsia kiinnostava toiminta saattaa hyvinkin parantaa suomalaiskoulujen huonoa viihtyvyyttä opinahjoissaan. Teoreettiset aineetkin luistavat paremmin, kun niiden jälkeen pääsee kädentaitojen, kokkauksen, liikunnan, musiikin, tai muun mielipuhansa pariin.” (Pääkirjoitus 21.1.1998.)

Julkisen keskustelun piirtämän kuvan mukaan koululaisten ajankäyttöä pitää siis tehostaa ja ”vapaa” aika täyttää hyvillä harrastuksilla, aikuisten valvonnassa. Ajankäytön tulisi olla entistä hyödyllisempää ja sitä tulisi pitää sijoituksena tulevaisuuteen. Tähän liittyy myös lasten vastuunottoa omasta tulevaisuudestaan ja siihen liittyvistä valinnoista. Koulun monenlaisia ongelmia, esimerkiksi liian pieniä tai muuten sopimattomia tiloja, huonoa ilmanvaihtoa, isoja ryhmiä, levottomuutta ja kiusaamista, joihin muissa yhteyksissä on kiinnitetty paljon huomiota, ei ole pidetty kokopäiväkoulun kehittämisen esteinä. Kuten edellä todettiin, kokopäiväkoulu on nähty jopa joidenkin ongelmien ratkaisijana. Nämä ongelmat on nostettu esiin muutamissa kokopäiväkoulua vastustavissa puheenvuoroissa. Julkisessa keskustelussa kokopäiväkoulun idea on jakanut mielipiteet, eikä se ole saanut varauksetonta kannatusta.

Tulkintamme mukaan menossa on *vapaa-ajan uudelleen määrittely oppimiseksi*. Kokopäiväkoulun idea edustaa selkeimmin tällaista uudelleen määrittelyä.

”Koulujen ja päiväkotien pitäisi olla avoimia oppimisympäristöjä ja toimintakeskuksia kaikenikäisille ihmisille. Koulun pitäisi olla yhä enemmän ’elämän paikka’ – asuin- ja toimintaympäristön ihmisille avoin, elinikäisen oppimisen keskus, jossa ihmiset kartuttavat sosiaalista pääomaansa rakentaakseen ’reilua ja rohkeaa – vastuun ja osaamisen Suomea’, kuten eduskunnan tulevaisuusvaliokunta mietinnössään (1/1998) linjaa.” (Mielipide 26.5.1999, professori.)

Tällä tavalla uuden hallinnoinnin osana syntyy painetta määrittellä yhä suurempi osa lasten (ja muidenkin ihmisten) arkielämän ympäristöistä oppimisympäristöiksi (learning environments) ja toimintaa niissä oppimiseksi tai oppimisen kaltaiseksi toiminnaksi (Kryger 2004; Bois-Reymond 2004; Gulløv 2004).

Keskustelua

Olemme tulkinneet iltapäivistä käytävän julkisen keskustelun yhdeksi areenaksi, jolla tapahtuu lapsuuden uudelleen määrittämistä. Iltapäiviä koskevassa julkisessa keskustelussa näkyvät monet sosiaalisen ongelman muotoilulle tyypilliset argumentaation tehokkeinot: liioittelu, ääriesimerkkein hyväksikäyttö, mustavalkoisuus, kauhukertomukset, tunteisiin vetoaminen, yksioikoiset syyseuraussuhteet, yleistäminen ja auktoriteetteihin vetoaminen (vrt. esim. Coltrane & Hickman 1992). Tällaisten retoristen strategioiden käyttö on tyypillistä sosiaalisten ongelmien konstruoinnille yleensäkin. Niiden avulla tuodaan esille jonkin sosiaalisen ongelman olemassaolo, ja sille sitten esitetään ratkaisuehdotuksia. (Coltrane & Hickman 1992; Spector & Kitsuse 1977; Best 1990.)

Tulkintamme mukaan ”iltapäiväongelmaa” koskeva julkinen keskustelu alleviivaa ja muovaa tiettyä lapsuuskuvaa ja -ideologiaa. Sen keskeisiä elementtejä on lapsuuden mieltäminen riskialttiiksi elämänvaiheeksi. Lapsi on joko helposi haavoittuva ja suojelua tarvitseva tai itsenäisemmäksi mielletty pahantekoon taipuvainen. Tästä syystä iltapäiviinkin tarvitaan aikuisauktoriteettien kontrollia ja oikeaan ohjaavaa kasvatus- ta. Vanhemmat eivät ole kuitenkaan soveliaita tähän tehtävään, sillä heidän kyseenalaistamattomaksi tehtäväkseen asettuu työnteko. Samalla iltapäivien organisoinnin malli, joka on perustunut lasten ja vanhempien järjestelyihin, luottamussuhteisiin ja rajoista sopimiseen, ei enää kelpaa. Lasten iltapäivien toiminnallisuuden koko perusta siirretään uuteen paikkaan, julkisen alueelle, eikä lapsuus tältä osin enää paikannu kotiin ja perheeseen. Eikä pelkästään lasten ja vanhempien itsensä organisoima iltapäivä, vaan myös osa aiemmasta iltapäivähoitotarjonnasta, esimerkiksi Helsingille tyypilliset leikkipuistot, saatetaan kyseenalaistaa liian strukturoimattomana uusien kriteerien perusteella.

Lapsuuden uuden paikantamisen rinnalla *aika* ja *ajankäytön oppiminen* ovat keskeisiä elementtejä. Ajassa ei voi vain olla, vaan sillä pitää tehdä jotain. Michel Foucault’ta mukailien aika on keskeinen modernin vallan ja kontrollin väline. Se on tuottavuuden ja ennustettavuuden ta. Se tuottaa selkeän rytmin ja toistuvuuden, itse modernin yksilön (Jenks 2001, 72–74; Foucault 2000). Ideat sopivat erityisen hyvin jälkimoder-

nien tietoyhteiskuntien ajan henkeen, jossa kilpailu, tehokkuus, hyödyllisyys, elinikäinen oppiminen ja riskien ennakointi ovat avainsanoja (ks. Cohen & al. 2004, 191).

Lasten iltapäiviään koskevien selontekojen tulkitsimme edustavan vakiintuneempia paikalliskulttuurisia käytäntöjä. Niiden kautta iltapäiviä koskeva kuva piirtyy moninaisempana ja myös lapset näyttäytyvät heitä itseään koskevassa asiassa aktiivisempina osapuolina (tietenkin lähestymistavalla on tässä myös itsestään selvä merkityksensä). Lasten selontekojen kautta iltapäivät eivät näytä siinä määrin ongelmallisilta kuin julkinen keskustelu antaa ymmärtää. Tästä voisi päätellä, että vanhemmat ovat ehkä vastuullisempia kuin julkisen keskustelun perusteella voisi olettaa. Yksityisen sfääri – koti, perhesuhteet ja kaverit –, joka julkisessa keskustelussa piirtyy ongelmaksi, näyttäytyy lapsille hyvin merkityksellisenä aikana ja tilana, joka mahdollistaa myös lasten vähittäisen itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen kasvamisen – jopa omaehtoisen oppimisen. Lapset tuovat esiin myös iltapäiviin liittyviä ongelmia, ja tutkijana niitä voi lasten elämäntilanteita läheltä kuulemalla ja havainnoimalla tulkita lisää. Osa lapsista – erityisesti ne, joiden asuinympäristö ei tue kaverisuhteita – haluaisi osallistua iltapäiväkerhoon. Kuitenkaan tuttu lähikerho ei ensiluokkalaisten kuormituksen takia ole mahdollinen, eivätkä lapset suostu kulkemaan pitkiä matkoja muualle, vaan ovat neuvotelleet vanhempiensa kanssa kodin iltapäivien kontekstiksi.

Päädymme amerikkalaisten koululaisten iltapäiviä tutkineen Bellen (1999, 36) kanssa samaan johtopäätökseen: lasten arjen tasolta katsottuna iltapäivien ongelmat eivät niinkään näyttäisi palautuvan kysymykseen julkisen iltapäivähoidon puutteesta tai muodosta, vaan ne liittyvät lasten elämäkokonaisuuteen yleensä. Tunnetasolla keskenäinen vanhempien ero, oma tai läheisen sairastuminen, asuinympäristön karuus, kavereiden kiusaaminen tai kavereiden puute ovat esimerkkejä tutkimiemme lasten esiin nostamista ongelmista, jotka koskettavat heitä myös iltapäivisin. Lapset alleviivaavat siten elämän laatua yleensä, eivät yksittäistä iltapäivien vieton muotoa.

Tärkeä kysymys, jota iltapäiväkeskustelussa ei ole vielä kysytty, on se, onko uusi politiikka muutos parempaan ja ennen kaikkea onko muutos parempi lasten hyvinvoinnin ja toimijuuden kannalta. On aivan selvää, että uusi tapa järjestää lasten iltapäiviä ei osu tyhjiöön, vaan työntää

tieltään muita sosiaalisia käytäntöjä. Minkälaisia arvoja tässä mahdollisesti menetetään? Julkinen keskustelu vaikuttaa itse iltapäiväjärjestelyihin, mutta sen vaikutus ulottuu laajemmin yhteiskunnan käsityksiin lapsista ja lapsuudesta. Keskustelu koululaisten iltapäivistä rajaa lasten toimijuuden aikuisten valvomiin tiloihin, joissa valvonta on paljon enemmän kuin perään katsomista – se on itse toiminnallisuuden perusta.

Aikuisauktoriteetin säestyksellä tapahtuvaa lasten julkisen vallan tiukempaan kontrolliin ja valvontaan asettamista on tulkittu myös sukupolvien välisten suhteiden taantumaksi. Tulkinnan mukaan lasten ja aikuisten vastakkainasettelu on Suomessa 1990-luvulla jyrkentynt. Lapset esitetään joko kärjistetysti suojelua tarvitsevinä tai ankarampaa kontrollia tarvitsevinä pahantekoon taipuvaisina toimijoina (Satka & Moilanen 2004; Harrikari 2004). Koululaisten iltapäiväkeskustelusta löytyy epäilemättä tällaisia piirteitä. Koti ei ole kuitenkaan se paikka, johon lapsen halutaan ”palaavan”, vaikka koti, jos mikä, on ollut ”oikea paikka” lapsuuden viettämiselle. Perinteisiin perhesuhteisiin palauttamisesta ei siten julkisen keskustelun valtaväylässä ole kyse⁸. On kyse jostain muusta ja enemmän: *lapsuuden institutionalisoinnin laadullisesti uudesta vaiheesta*⁹.

Julkisen huolen viriäminen liittyyneekin tapahtumassa olevaan suhtautumistavan muutokseen, jonka voi lukea osaksi monissa jälkiteollisissa maissa meneillään olevaa lapsuuden entistä laajamittaisempaa institutionalisoinnin prosessia (esim. Cohen & al. 2004, 5–6). Institutionalisaatiolla viitataan erityisesti koulutuksen ja päivähoiton organisatorisiin järjestelyihin, jotka jäsentävät olennaisella tavalla lasten arkea, sosiaalisia suhteita, aikaa ja tilaa. Kyseessä on prosessi, jossa aiemmin kotitalouden piirissä hoidettu-

⁸Joidenkin vanhempien ja lasten puheenvuoroissa tuodaan esille koti lasten oikeana paikkana. Luotetaan lasten omatoimisuuteen ja/tai saatetaan vaatia vanhempia lyhentämään päivittäistä työaikaansa tai jäämään kotiin, jotta he voisivat viettää iltapäivisin aikaa pienten koululaistensa kanssa. Tällainen puhe näyttää kuitenkin edustavan jokseenkin voimatonta sivujuontaa, jota olemme tulkinneet keskustelun valtaväylää vastustavaksi vasta-argumentoinniksi (Coltrane & Hickman 1992). Vasta-argumentoinnissa joko kiistetään ongelman olemassaolo tai vastustetaan tarjottuja ratkaisumalleja.

⁹On tosin todettu, että valtion ohjauksen ulottuessa yhteisön epävirallisiin mikrosuhteisiin perhe nousee yhteisöllisyyden esikuvaksi (Törrönen 2004, 61).

ja hoiva-, huolenpito- ja kasvatustehtäviä siirtyä ammattilaisten käsiin, samalla kun lasten elämää raamittavat erilaisten lapsiammattilaisten aika- ja tilajäsennykset sekä kontrolli. Perustelut vaihtelevat lasten huolenpidosta ja kasvatuksesta sosiaalisten ongelmien ehkäisyyn ja taloudelliseen tehokkuuteen. Näin lapsuus enenevästi instituutionalisoidaan, kollektivisoidaan ja tuodaan julkisen piiriin (Frønes 1994; Brannen & Moss 2000, 7). On kyse laadullisesti erilaisesta ja aikaisempaa syvemmälle menevästä yhteiskunnallisesta kiinnostuksesta lapseen. Lapsuutta ja lapsena olemista pyritään hallinnoimaan noudattaen samantapaisia kontrollin, läpinäkyvyyden ja tehokkuuden periaatteita, jotka ovat tulleet viime aikoina tutuiksi muiltakin yhteiskunnan aloilta (Kampmann 2004, 129). Lapsi-instituutioiden – päiväkodin, esikoulun, koulun ja iltapäivähoidon – kautta lapsetkin tulevat osallisiksi uusista taloudellisista arvoista ja tehokkuutta korostavista strategioista, joilla hallinnoidaan julkisia instituutioita (Gulløv 2004).

Institutionalisoinnille rinnakkainen lapsuutta

muovaava sosiaalinen prosessi on *individualisatio*. Se viittaa lasten kasvaneisiin yksilöoikeuksiin sekä osallistumis- ja toimintamahdollisuuksiin. Samalla kun lapsille avautuu kodin ulkopuolella uusia toimijuuden areenoja, lasten suhteen perheeseen katsotaan olevan muuttumassa: lapsista väitetään tulleen aiempaa itsenäisempiä perheenjäseniä, jotka osallistuvat perheikäytännöistä neuvotteluun aikuisten ohella (esim. Ritala-Koskinen 2001). Lasten iltapäivistä käydyn julkisen keskustelun valtaväylästä ei juuri löydy näitä painotuksia, eikä myöskään niitä itseohjautuvuuden, kompetenssin ja osallistumisen elementtejä, joita on väitetty lasten uudentyypin sosiaalisen kontrollin ja ohjauksen keskeisiksi rakennusaineiksi (Hultqvist & Dahlberg 2001; Kampmann 2004; Gulløv 2004). Eri asia on, löytyvätkö ne toteutun ja vielä toteutumattoman iltapäivätoiminnan sisältä. Julkisen keskustelun ja lasten selonteokojen niinkin suuren eroavuuden toisistaan tulisi mielestämme herättää kriittistä pohdintaa siitä, miten vähän lasten tieto painaa ja miten vähän lapset voivat itse vaikuttaa heitä koskeviin asioihin.

KIRJALLISUUS

- ALANEN, LEENA: Modern Childhood? Exploring the 'Child Question' in Sociology. Publication Series A, Research Reports 50. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Institute for Educational Research, 1992
- ALANEN, LEENA & SAULI, HANNELE & STRANDELL, HARRIET: Children and Childhood in a Welfare State: The Case of Finland. In: Jensen, Ann-Magritt & al. (eds): Children's Welfare in Ageing Europe. Trondheim: Norwegian Centre for Child Research, 2004
- BELLE, DEBORAH: The after-school lives of children: alone and with others while parents work. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 1999
- BEST, JOEL: Threatened children: rhetoric and concern about child victims. Chicago & London: The University of Chicago Press, 1990
- BOIS-REYMOND, MANUELA DU: Youth – learning – Europe. *Ménage a trios?* *Young 12* (2004), 187–204
- BRANNEN, JULIA & MOSS, PETER: Some Thoughts on Re-Thinking Children's Care. In: Brannen, Julia & Moss, Peter (eds): *Re-Thinking Children's Care*. Buckingham & Philadelphia: Open University Press, 2000
- COHEN, BRONWEN & MOSS, PETER & PETRIE, PAT & WALLACE, JENNIFER: *A New Deal for Children? Reforming Education and Care in England, Scotland and Sweden*. Bristol: The Polity Press, 2004
- COLTRANE, SCOTT & HICKMAN, NEAL: *The Rhetoric of Rights and Needs: Moral Discourse in the Reform of Child Custody and Child Support Laws*. *Social Problems* 39 (1992): 4, 400–420
- CORSARO, WILLIAM: *Friendship and Peer Culture in the Early Years*. Norwood: Ablex, 1985
- ENNEW, JUDITH: *Time for Children or Time for Adults?* In: Qvortrup, Jens & Bardy, Marjatta & Sgritta, Giovanni & Wintersberger, Helmut (eds): *Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics*. Aldershot: Avebury, 1994
- ERMI, LAURA & MÄYRÄ, FRANS & HELIÖ, SATU: *Digitaaliset lelut ja maailmat: pelaamisen vetovoima*. Teoksessa: Lahikainen, Anja Riitta & Hietala, Pentti & Inkinen, Tommi & Kangassalo, Marjatta & Kivimäki, Riikka & Mäyrä, Frans (toim.): *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 2005
- FOUCAULT, MICHEL: *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava, 2000
- FRØNES, IVAR: *Dimensions of Childhood*. In: Qvortrup, Jens & Bardy, Marjatta & Sgritta, Giovanni & Wintersberger, Helmut (eds): *Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics*. Aldershot: Avebury, 1994
- FRØNES, IVAR: *Among peers: on the meaning of peers in the process of socialization*. Oslo: Scandinavian University Press, 1995
- GULLØV, EVA: *Kindergartens in Denmark – some anthropological reflections*. International seminar "The modern child and the flexible labour market: Policy and practices in day care centres", Trondheim 14–16 May 2004

- HARRIKARI, TIMO: Yhteiset kotiintuloajat. Tehokasta rikoksantorjuntaa, vastuullista lastensuojelua vai perusoikeusloukkauksia? *Haaste* 3/2004
- HENGST, HEINZ: Rethinking the Liquidation of Childhood. In: du Bois-Reymond, Manuela & Sünker, Heinz & Krüger, Heinz-Hermann (eds): *Childhood in Europe. Approaches – Trends – Findings*. New York: Peter Lang, 2001
- HULTQVIST, KENNETH & DAHLBERG, GUNILLA (eds): *Governing the Child in the New Millennium*. New York: Routledge & Falmer, 2001
- JAMES, ALLISON: Imaging Children 'At home', 'In the Family' and 'At school'. In: Rapport, Nigel & Dawson, Andrew (eds): *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg, 1998
- JENKS, CHRIS: The Pacing and Timing of Children's Bodies. In: Hultqvist, Kenneth & Dahlberg, Gunilla (eds): *Governing the Child in the New Millennium*. New York: Routledge & Falmer, 2001
- KAMPMANN, JAN: Societalization of Childhood: New Opportunities? New Demands? In: Brembeck, Helene & Johansson, Barbro & Kampmann, Jan (eds): *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare states*. Roskilde: Roskilde University Press, 2004
- KARTOVAARA, LEENA & SAULI, HANNELE: Suomalainen lapsi. *Väestö 2000: 7*. Helsinki: Tilastokeskus, 2000
- KIILI, JOHANNA: Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asian tuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisestä. Yhteiskuntapolitiikan työpapereita nro 105, 1998. Jyväskylä: Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, 1998
- KOULULAISTEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN JÄRJESTÄMINEN. Työryhmän muistio 2002: 29. Helsinki: Opetusministeriö, 2002
- KRYGER, NIELS: Childhood and "New Learning" in a Nordic Context. In: Brembeck, Helene & Johansson, Barbro & Kampmann, Jan (eds): *Beyond the competent child. Exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare states*. Roskilde: Roskilde University Press, 2004
- LAKI KOULULAISTEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄHOIDOSTA 1136–1138/2003
- LAKI TYÖSOPIMUSLAIN 4 LUVUN 4 §:N MUUTTAMISESTA 840/2003
- LAMMI-TASKULA, JOHANNA: Pienet koululaiset. S. 58–74. Teoksessa: Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.): *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 2004
- MATTHEWS, HUGH & LIMB, MELANIE & TAYLOR, M.: The street as thirdspace. In: Holloway, Sarah & Valentine, Gil (eds): *Children's Geographies. Playing, living, learning*. London: Routledge, 2000
- MAYALL, BERRY: Conversations with Children: Working with Generational Issues. In: Christensen, Pia & James, Allison (eds): *Research with Children. Perspectives and Practices*. London: Routledge & Falmer, 2000
- PROUT, ALAN: *The Future of Childhood*. London: Routledge & Falmer, 2005
- RITALA-KOSKINEN, AINO: Mikä on lapsen perhe? Tulintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Helsinki: Väestöliitto, 2001
- SATKA, MIRJA & MOILANEN, JOHANNA: Lasten mukaan ottamisen ja ulosjättämisen paikat – suomalaisten sukupolvisuhteiden siirtymät ja lasten asema. Teoksessa: Helne, Tuula & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko (toim.): *Seis yhteiskunta – tahdon sisään!* Jyväskylä: SoPhi, 2004
- SOLBERG, ANNE: Negotiating childhood: Changing constructions of age for Norwegian children. In: James, Allison & Prout, Alan (eds): *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press, 1990
- SPECTOR, MALCOLM & KITSUSE, JOHN: *Constructing social problems*. New York: Aldine de Gruyter, 1977
- STRANDELL, HARRIET: Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus, 1995
- TAKALA, PENTTI: Suomi Ruotsin jalanjäljissä – kehitys kohti ydinperheen jälkeistä aikaa. Teoksessa: *Perheasioita. Puhetta nykyperheestä*. Tampereen hiippakunnan vuosikirja. Tampere: Tampereen hiippakunta, 2002
- TÖRRÖNEN, JUKKA: Sivistyksen kajossa, rappion pelossa: päihteiden paikantuminen julkisen tilan ongelmiksi lehdistössä 1990-luvulla. Teoksessa: *Törrönen, Jukka (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan moraalisaatety*. Helsinki: Gaudeamus, 2004.

ENGLISH SUMMARY

Harriet Strandell & Hannele Forsberg: Towards a disciplined childhood? (Re)defining the after-school hours of small schoolchildren (Kohti kurinalaista lapsuutta? Kysymys pienten koululaisten iltapäivien [uudelleen] määrittelystä)

The article discusses the (re)definition of Finnish childhood through one case in point, namely the organisation of small schoolchildren's after-school activities, which in recent years has attracted much public debate. Most of this debate has been dominated by the

rhetoric of professionals in child development and education, education authorities, politicians, and active parents. The knowledge and experiences of the children themselves have received less attention.

The article analyses and compares two datasets which shed light on the after-school issue from different angles and from the vantage-point of different knowledge interests: on one hand accounts by second grade primary school pupils and on the other hand news and editorial and reader commentary in Helsingin Sanomat, Finland's leading daily, over the past 15 years. The

children's accounts of their after-school hours are examined as reflections of cultural practices concerning after-school activities that have largely prevailed up to the present day. The public debate, then, is interpreted as a practice challenging these practices and seeking to change them. The analysis aims to uncover dominant meanings attached to the social relationships, time and space of after-school activities, to children's mental experiences as well as the related argumentation, and to interpret the function of redefining small schoolchildren's after-school time.

The two datasets paint very different pictures of small schoolchildren's afternoons. The children's own accounts are of afternoons that they spend mainly at home, sometimes alone, sometimes with a parent, some other adult or sibling, and that are filled with all kinds of activities either with friends or alone, or just spending time at home. Home, family relations and friends appear as meaningful time and space to the children. They make some reference to problems, but these have to do more with the children's life situation in general than with after-school arrangements in particular. In the public debate, the afternoon itself is represented as problematic and as a time and space fraught

with risks. The home is portrayed as "empty" and the child as "lonely" and "insecure". Being alone is said to have dramatic consequences for the child, including depression, substance abuse problems and mental disorders. To prevent these kinds of negative consequences, it is suggested in the debate that after-school hours should be filled by adult authorities and proper education in supervised after-school care. At the same time, the foundation of children's after-school activities is relocated in the public sphere; childhood thus becomes removed from the realm of the home and family. A key element in this relocation is time, systematic time use, and learning how to use one's time. The public debate finds a lot of "idling" in children's after-school hours that requires intervention. The interpretation offered by the authors is that this debate reflects a qualitatively new phase in the institutionalisation of childhood and a new kind of interest shown by post-modern society in the life of children and families.

KEY WORDS

Childhood, after-school hours, home, time use, supervision, Finland